

הרב קוק וחסד בתנ"ך

מערך שיעור בתנ"ך לאור דמותו של הרב קוק

איילת סיידלר – מפמ"ר תנ"ך

כתיבה | מלכה ברל, מורה בחמ"ד למרחב בנות, פתח תקוה

שכבת גיל: ה-ו

מבוא:

אל המורה,

שיעור זה נכתב במטרה לקשר את דמותו הנעלה של הרב קוק אל לימוד התורה, והתנ"ך. כתיבת השיעור נעשתה במטרה לפשט את הנושא עבור תלמידי היסודי. קרא/י את המערך בעיון, וודא/י שהרעיונות בהירים לך. במקום שאת/ה מוצא/ת לנכון לספר לתלמידים בעל פה את תוכן הנכתב, עשה/י זאת. המסר החשוב הוא מידת החסד המצויה לאורך ספרי התנ"ך המהווה יסוד בעם היהודי ("עם ישראל רחמנים, ביישנים, וגומלי חסדים") ומסר נוסף הוא ערך מידת החסד **בטהרתה**, "זיו החסד" כלשון הרב קוק, שהיא יכולת הנתינה והנדבה, שאינה נמדדת בכמות, אלא במה שיש לאדם.

מטרת השיעור:

התלמידים יכירו את דמותו של הרב קוק באמצעות סיפורים וקריאת קטע מספרו "אגרות הקודש", יעשירו את ידיעותיהם בתנ"ך ויזדהו עם דמויות החסד הנלמדות.

משאבים:

אוסף של חפצים שונים כגון: בקבוק, סידור, קלמר, רב-קו, פלאפון, דבר מאכל, עט, מחברת, כדור, גומייה ... / לחילופין: אוסף תמונות של חפצים כנ"ל.

מבנה השיעור:

- שלב א – פתיחה באמצעות חפץ/תמונה
- שלב ב- סיפור
- שלב ג - עיון במקורות
- שלב ד – ברור הרעיון מאחורי מידת החסד
- שלב ה – סיכום

מפאך פשיאור

שלב א - פתיחה: באמצעות חפץ/תמונה

התלמידים יושבים במעגל. המורה תניח במרכז המעגל חפצים שונים כפי שצוין בסעיף משאבים. לחילופין ניתן לקיים את השיעור בישיבה בשורות ולהדפיס תמונות אשר ייתלו על הלוח, או שתניח חפצים על שולחנה. אופציה נוספת היא שכל תלמיד ייקח מהחפצים שלו דבר מה. חפצים לדוגמא: בקבוק, סידור, קלמר, רב-קו, פלאפון, דבר מאכל, עט, מחברת, כדור, גומייה ועד. המורה תבקש מהתלמידים לקחת חפץ ולספר כיצד אפשר לעשות חסד בעזרתו. תשובות אפשריות: "לחבר שלי לא היה כסף לנסיעה ושילמתי עליו בעזרת הרב קו", וכו'.

סיכום ביניים: כמו שראינו, חסד אפשר לקיים בדרכים רבות וכמעט בעזרת כל דבר. בשיעור זה נעסוק בנושא החסד.

שלב ב- סיפור

המורה תספר את הסיפור הבא:

סיפור חבית הדלק:

מעשה באחד מאברכי הישיבה שהתגורר בסמוך לבית הרב. בערב שבת חורפית אחת נגמר הדלק בבית האברך ולא הייתה לו דרך לחמם את הבית (מדובר על תקופה שהשתמשו בתנורי חימום) הדרך היחידה הייתה לגשת לבית הרב ולקחת דלק מחבית שנמצאת על אדן החלון. האברך ניגש לבקש רשות מביתו של הרב, הרבנית בתיה רענן. היא ענתה שהדלק לרשותו ואינו צריך לבקש כלל רשות. התפלא על כך האברך, שכן זהו רכוש הפרטי של הרב. הסבירה לו ביתו של הרב קוק, שהבית הוא לרשות כולם ואינו בית פרטי!

לאחר הסיפור המורה תשאל שאלות מנחות:

1. מה מפתיע אתכם במנהג של הרב קוק?
2. האם אתם מכירים מישהו שנותן לכולם להשתמש ברכוש שלו?
3. איזה מידה צריכה להיות לאדם כזה?

שאלה ז - חן בעקלוג

אל התנ"ך:

בבואנו ללמוד על מידת החסד, עלינו לחזור אל האבות והאימהות, אל שבילי התנ"ך, שם למדנו מידות טובות והנהגות. נעיין במספר מקורות.

המורה תחלק את הכיתה ל-5 קבוצות ולכל קבוצת תלמידים תיתן מקור מודפס אחד מתוך נספח 1 (במגבלות הקורונה ניתן לחלק לכל תלמיד מקור שונה ועליו לעבוד עצמאית). **על התלמידים לחפש בתנ"ך את המקור ולמלא את החלק שלהם בטבלה.**

בסיום הפעילות נמלא את הטבלה על הלוח והתלמידים ימלאו בדף עבודה (נספח 1).

להלן הטבלה המלאה:

מהו מעשה החסד?	מיהו עושה החסד?	המקור
הכנסת אורחים של אברהם, ריצתו הלך ושוב כדי לספק את צרכי האורחים.	אברהם	בראשית י"ח, א-ח
שתה אדוני וגם לגמליך אשקה, חסד כפול ומכופל להשקות את אליעזר ואת גמליו.	רבקה	בראשית כ"ד, יד
י"בום, חסד עם מחלון להקים לו בן שימשיך את קיום המצוות.	רות	רות ג', י
הכנסת אורחים וחלוקה מהמעט שהיה לה בתקופת הרעב לאליהו הנביא.	האישה הצרפתית	מלכים א, י"ז, יא
הכנסת אורחים לאלישע הנביא.	האישה השונמית	מלכים ב, ד', ח

שאלה ז - כלור פולין מאחורי מידת החסד

מה מיוחד במידת החסד? טבע האדם לדאוג לעצמו ולכל ענייניו, וכאשר הוא בוחר לראות את צרכי החבר, הזולת הוא מפסיק להיות אנוכי והופך להיות טוב וטהור. כאשר אדם גומל חסד הוא אינו מתנהג בטבע של האדם, שחושב רק על עצמו אלא מתנהג בדומה לקב"ה. גם הקב"ה ברא את עולמו "עולם חסד יבנה" (תהילים פ"ט, ט, ג).

בואו נחזור לדמותו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק, רבה הראשי הראשון של מדינת ישראל. דמותו מאירה עד ימינו וספריו נלמדים בשקיקה בקרב אלפי תלמידים. כאשר אדם חשוב עולה לגדולה ונעשה איש ציבור הוא עסוק יותר ואנחנו יכולים לחשוב שהוא לא יכול להתפנות ולעזור לאנשים.

הסיפור הבא ימחיש לנו את גדלותו של הראי"ה:

המעיל של הרב: פעם אחת הגיע אל הרב קוק אברך (מי שעוסק בתורה בקביעות) וביקש מכתב המלצה לאחת המושבות כדדי שיקבלו אותו לעבודת שוחט. הרב בדק את ידיעותיו של האברך ומצא שאכן הוא בקיא בהלכות היטב, ולכן כתב לו מכתב המלצה. כשפנה האברך לצאת מהחדר הרב שם לב שמעילו קרוע! ביקש הרב מהאברך להמתין והלך להביא את אחד המעילים החגיגיים שלו. הרב ביקש מהאברך ללבוש את המעיל שלו אך הוא לא ידע מה לעשות, איך ילבש את המעיל של הרב?? הראי"ה הסביר לו ברוגע שאנשי המושבה עלולים לא לקבל אותו בשל מעילו הקרוע והלא מכובד, לכן מוטב שילבשנו.

האברך השתכנע, התעטף במעילו של הרב ויצא מהבית.

שאלות:

1. האם מנהגו של הרב קוק דמה לאחד המקורות שראינו בתנ"ך? אם כן לאיזה מקור?
2. במה נהג הרב קוק לעשות חסד? האם רק ברכוש?
3. בתורה, מוזכר עוד מקום שבו אנשים נתנו מכספם ומרכושם. תוכלו להיזכר מהו?

לימוד בנושא בניית המשכן

"וַיֵּבֹאוּ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נָשְׂאוֹ לְבוֹ וְכָל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת תְּרוֹמַת ה' לְמִלְאֶכֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְלִכְל עֲבֹדָתוֹ וְלִבְגְדֵי הַקֹּדֶשׁ:
וַיֵּבֹאוּ הָאָנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים כָּל נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וְנֶזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל כְּלֵי זָהָב וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפֶת זָהָב לַה': וַיֵּבֹאוּ כָּל הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֶת כָּל מִלְאֶכֶת הַקֹּדֶשׁ אִישׁ אִישׁ מִמִּלְאֶכֶתוֹ אֲשֶׁר הֵמָּה עֹשִׂים:
וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר מְרִבִּים הָעָם לְהֵבִיא מִדֵּי הָעֲבֹדָה לְמִלְאֶכֶה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ:

בבניית המשכן, העם מיהר למסור תכשיטים, כלי כסף זהב ונדבות רבות עד אשר היו יותר תרומות

מהדרוש. הרב קוק כותב על כך הסבר מיוחד:

"בגאונות החסד של נדיב גדול, שהחסד וההטבה הם משאת נפשו... מכירה ההסתכלות הפנימית את זין

החסד מצד עצמו, שהוא דבר יותר יקר ומרומם, יותר נשגב ונעלה, מכל הפעולות של החסדים

וההטבות המתגשמות במעשה ובפועל" (אורות הקודש ג', גאונות החסד).

כלומר, כשאנו מסתכלים על תרומה צריך להתפעל מעצם הנתינה! "זיו החסד", מהחסד יוצא אור גדול. לא משנה בכלל מה הדברים הגשמיים שהאדם תורם.

המחשה:

- המורה תראה לילדים תפוח ושטרות של כסף (אם אי אפשר באופן מוחשי אפשר תמונות וגם בעל פה). המורה תספר על שרי, תלמידה חמודה ששכחה את האוכל על השולחן בבית. היה לה קשה להתרכז בשיעורים והיא שאלה את המורה מה לעשות. חברה ששמעה את שאלתה הציעה לה בשמחה תפוח ירוק שהיה בתיק שלה ושרי הייתה מאושרת.
- סיפור נוסף על ריצ'ארד המיליונר מניו יורק, שיש לו המון חנויות, 5 מכוניות, ובית מפואר שהחליט לתרום אלפי דולרים לבניית בית כנסת.

נקיים דיון סביב השאלה: מי עשה מעשה יותר גדול? איזה חסד נחשב יותר?

נסכם את הדיון: התשובה היא שהתפוח שווה בערכו לתרומה ולנתינה של אלפי הדולרים, אולי אפילו יותר. האדם הנותן הוא החשוב ולא משנה מה נתן. המעשה חשוב, זיו החסד. גם אם כל מה שיש לי זה תפוח. המיקוד הוא על עצם הנדיבות שמגלה את ליבו של האדם, הדר החסד!

"כשיפגוש הכישרון הנדיבותי את היכולת לזה, בהתגלמו בפועל, יפליא רוח זה יותר. אבל מעריכי החיים בערכם האמתי... יכירו את הדר החסד גם בהיותו מעולף בצעיפים רבים של חסרון יכולת להיגלות" (אגרות הקודש שם).

גם אם החסד שלי לא מתגלה כי פשוט אין לי שום דבר לתת, אני יכול לחייך, להקשיב, לעודד, להזמין. זה מהות החסד.

המשך שאלות

4. במה עוד אפשר לקיים חסד מלבד רכוש? תנו דוגמאות מחייכם.
5. איזו הנהגה תוכלו לקחת אל חייכם תלמידים יקרים? פרטו.

שאלה – סיכום

המורה תסכם את השיעור בהתאם לתשובות הילדים תוך הדגשת הרעיון המרכזי של חשיבות הנתינה ולא משנה סדר הגודל שלה.

נספח 1

מהו מעשה החסד?	מיהו עושה החסד?	המקור
		בראשית י"ח א-ח
		בראשית כ"ד, יד
		רות ג', י
		מלכים א, י"ז, יא
		מלכים ב, ד', ח